

BARTŁOMIEJ DĄBAŁA

TRAKTATOWE PODSTAWY PRAWNE WSPÓŁPRACY SĄDOWEJ W SPRAWACH CYWILNYCH W UNII EUROPEJSKIEJ

W artykule tym omawiane są przepisy prawne najistotniejsze dla funkcjonowania współpracy sądowej w sprawach cywilnych w Unii Europejskiej (dawniej: Wspólnocie Europejskiej). Skoncentrowano się na przepisach prawnych, zawartych w wybranych traktatach UE, które stanowiły (i stanowią) podstawę dla najbardziej doniosłych normatywnych działań w zakresie prawa europejskiego postępowania cywilnego. Z tego też względu niniejsze omówienie dotyczy w zasadzie jedynie dwóch traktatów – Traktatu z Amsterdamu, który w istotny sposób zreformował współpracę sądową w sprawach cywilnych w UE, co w konsekwencji umożliwiło powstanie całego szeregu instrumentów legislacyjnych kreujących nieomal od nowa system dochodzenia unijnych, transgranicznych, roszczeń prawa cywilnego i rodzinnego, oraz Traktatu z Lizbony, który stanowi najnowszą reformę ustrojową Unii, w tym również odnosi się do współpracy państw członkowskich w sprawach cywilnych na zasadzie (między innymi) kontynuacji uprzednich rozwiązań, a więc niewątpliwie przekłada się na obecny, współczesny kształt tejże współpracy oraz determinuje funkcjonowanie wskazanej kooperacji, przynajmniej – w ramach najbliższej przyszłości istnienia Unii Europejskiej. Nakreślone w ramach niniejszego artykułu zestawienie przepisów traktatowych wydaje się istotne o tyle, iż w sposób syntetyczny zarysowuje najważniejsze ze współczesnego punktu widzenia podstawy prawne, które pozwoliły na szczególnie intensywny rozwój prawa europejskiego postępowania cywilnego, jak również, nawiązując

do tychże, przedstawia najnowsze funkcjonujące podstawy prawne w zakresie współpracy sądowej państw członkowskich w sprawach cywilnych w Unii Europejskiej.

TRAKTAT O USTANOWIENIU WSPÓLNOTY EUROPEJSKIEJ
PO ZMIANACH WPROWADZONYCH
PRZEZ TRAKTAT Z AMSTERDAMU

Traktat z Amsterdamu z dnia 2 października 1997 r.¹, który wszedł w życie w dniu 1 maja 1999 r., zapoczątkował, można powiedzieć, naprawdę efektywną współpracę sądową w sprawach cywilnych w UE². Traktat ten zmienił bowiem, a w zasadzie stworzył zupełnie nowe podstawy prawne dla kooperacji w tej dziedzinie. Odpowiednie normy dotyczące współpracy sądowej w sprawach cywilnych w UE zostały poprzez ten traktat zawarte w tytule IV Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (TWE) – w miejsce obowiązujących uprzednio norm zawartych w tytule VI³ Traktatu o Unii Europejskiej (TUE). Tytuł IV TWE nosił nazwę: „Wizy, azyl, emigracja i inne polityki związane ze swobodnym przepływem osób” i obejmował, obok samej współpracy w sprawach cywilnych, także polityki: wizową, azylową oraz emigracyjną. W ten sposób **uwspólnotowiono**⁴ część współpracy sądowej w UE (co istotne – tę dotyczącą spraw cywilnych). Wskazany zabieg jurydyczny zupełnie odmienił charakter prawny współpracy sądowej w sprawach cywilnych w UE – przede wszystkim mogła się ona odbywać w ramach prawnych Wspólnoty Europejskiej, a nie, tak jak miało to miejsce uprzednio, na poziomie wyłącznie współpracy **międzyrządowej** państw zrzeszonych we Wspólnocie. To przekształcenie przełożyło się, co stanowi zmianę najistotniejszą, na zwiększoną łatwość legislacyjną podczas przyjmowania aktów prawnych dotyczących współpracy sądowej w sprawach cywilnych w UE, co z kolei zaowocowało powstaniem całego szeregu niezwykle doniosłych instrumentów prawnych z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych

¹ Dz. Urz. WE 1997 C 340/01.

² W odróżnieniu od obowiązującego wcześniej Traktatu z Maastricht, który, należy stwierdzić, w omawianym zakresie przewidywał rozwiązania nieefektywne.

³ Tytuł VI TUE nosił nazwę „Postanowienia o współpracy w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych”. Obejmował on art. K. do K.9 TUE.

⁴ Tak np. J. B a s e d o w, *The Communitarization of the Conflict of Laws under the Treaty of Amsterdam*, „Common Market Law Review” 2000, nr 37, s. 687.

w UE w niedługim okresie czasu od przyjęcia Traktatu z Amsterdamu i podjęcia kooperacji na jego podstawie. W III filarze pozostały natomiast jedynie zagadnienia dotyczące współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych, czyli tylko część tematyki uprzedniego tzw. WSiSW (Wymiaru Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych) – tutaj współpraca w dalszym ciągu przebiegała w opisanym, mniej efektywnym trybie.

Zabieg ten związany był z wprowadzoną po raz pierwszy przez Traktat z Amsterdamu inicjatywą stworzenia wewnętrznej, unijnej tzw. Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości (skrótowo: PWBiS) zamiast wyłącznie współpracy państw członkowskich Unii w dziedzinach „wspólnego zainteresowania”, jak miało to miejsce uprzednio. Ustanowienie wspomnianej Przestrzeni uznane zostało za jeden z celów Unii – przewidywał tak, zmieniony Traktatem z Amsterdamu, przepis art. 2 TUE⁵. Otrzymał on brzmienie: „Unia stawia sobie za cel utrzymanie i rozwijanie Unii jako przestrzeni bezpieczeństwa, wolności i sprawiedliwości, w której zagwarantowana jest swoboda przepływu osób, w powiązaniu z właściwymi środkami do kontroli granic zewnętrznych, azylu, imigracji oraz zapobiegania i zwalczania przestępczości”. Polityki zawarte w tytule IV, w tym także współpraca w sprawach cywilnych w UE, miały służyć właśnie budowie wspomnianej Przestrzeni. W tym miejscu przytoczone zostaną najważniejsze przepisy normujące współpracę sądową na gruncie TWE, ponieważ jeszcze do niedawna (w dodatku przez przeszło dekadę) to właśnie ten traktat stanowił zasadniczą podstawę współpracy sądowej w sprawach cywilnych w Unii Europejskiej.

Poprzez Traktat z Amsterdamu przepisowi art. 61 lit. c) TWE nadane zostało brzmienie: „W celu stopniowego ustanowienia Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości Rada przyjmuje, w zakresie niezbędnym do zapewnienia funkcjonowania rynku wewnętrznego, środki z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych, mające skutki transgraniczne”. Jest to, jak można zauważyć, stwierdzenie bardzo ogólne. Dlatego też art. 65 TWE zawierał bardziej konkretne postanowienia. W szczególności przepis ten wytyczał kierunki działań Unii, stanowiąc, iż: „W zakresie niezbędnym do zapewnienia właściwego funkcjonowania rynku wewnętrznego środki w zakresie współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych, mające skutki transgraniczne, które powinny być podjęte zgodnie z art. 67 TWE, zmierzają m.in. do:

⁵ Traktat z Amsterdamu zrewidował cały TUE, w tym także numerację przepisów.

– poprawy i uproszczenia: systemu transgranicznego doręczania dokumentów sądowych i pozasądowych, współpracy w dziedzinie gromadzenia dowodów, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych, w tym decyzji pozasądowych;

– wspierania zgodności norm mających zastosowanie w Państwach Członkowskich w dziedzinie kolizji ustaw i sporów o właściwość;

– usuwania przeszkód w należyтым biegu postępowań cywilnych, wspierając w razie potrzeby zgodność norm procedury cywilnej mających zastosowanie w Państwach Członkowskich”.

Przepis ten określał zatem, jakie działania zalicza się do dziedziny współpracy sądowej w sprawach cywilnych, zakreślając tym samym zakres przedmiotowy tejże współpracy. Zaznaczyć jednocześnie trzeba, że samo określenie „współpraca sądowa w sprawach cywilnych” nie oddaje w pełni prawdziwego kontentu tejże współpracy, gdyż w rzeczywistości działania podejmowane w ramach tejże dziedziny współpracy to znacznie więcej różnorodnych aktywności niż tylko *stricte* sądowa kooperacja⁶.

Kolejny przepis – art. 66 TWE – także zawierał odniesienie do art. 67 TWE. Statuował on obligację, iż „Rada, stanowiąc zgodnie z procedurą określoną w artykule 67, przyjmuje środki w celu zapewnienia współpracy między właściwymi służbami administracyjnymi Państw Członkowskich w dziedzinach określonych w niniejszym tytule, jak również między tymi służbami a Komisją”. Wspomniany przepis art. 67 TWE zawierał normy kompetencyjne odnoszące się do trybu legislacyjnego i stanowił, iż „W okresie przejściowym pięciu lat od czasu wejścia w życie Traktatu z Amsterdamu Rada stanowi jednomyślnie na wniosek Komisji lub z inicjatywy Państwa Członkowskiego oraz po konsultacji z Parlamentem Europejskim”. Ustęp drugi tego przepisu zawierał regułę, że po tym pięcioletnim okresie Rada stanowi na wniosek Komisji, a Komisja obowiązana jest przeanalizować każde żądanie Państwa Członkowskiego przedłożenia przez nią odpowiedniego wniosku Radzie. Ustęp ten w kolejnym punkcie statuował także, iż: „Rada, stanowiąc jednomyślnie po konsultacji z Parlamentem Europejskim, podejmuje decyzję w celu zapewnienia, by procedura z artykułu 251⁷ miała

⁶ Zob. szerzej na ten temat K. Weitz [w:] *Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską. Komentarz*, t. II (art. 61-188), red. A. Wróbel, Warszawa: Wolters Kluwer 2009, s. 203-204.

⁷ Procedura zawarta w art. 251 TWE to procedura współdecydowania – odpowiednik obecnej zwykłej procedury prawodawczej przewidzianej w przepisie art. 289 TFUE i przedstawionej, w sposób bardziej szczegółowy, w przepisie art. 294 TFUE.

zastosowanie do wszystkich lub niektórych dziedzin objętych niniejszym tytułem oraz dostosowania przepisów dotyczących właściwości Trybunału Sprawiedliwości”. Przepis artykułu 68 TWE stanowił podstawę prawną dla stosowania tzw. procedury prejudycjalnej (pytania prawnego do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, zadawanego na podstawie art. 234 TWE) do wykładni przepisów tytułu IV Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, jak również do wykładni aktów prawnych, wydanych na podstawie tego tytułu. Natomiast w oparciu o art. 69 TWE nadano specjalny status we współpracy w sprawach cywilnych w Unii Europejskiej państwom członkowskim: Wielkiej Brytanii, Irlandii oraz Danii. Powyższe normy, w szczególności wytyczający kierunek działań Wspólnoty art. 65 TWE, przyznawały Unii Europejskiej kompetencje w dziedzinie tworzenia prawa europejskiego postępowania cywilnego oraz europejskiego prawa kolizyjnego. Przyznane instytucjom unijnym przez Traktat z Amsterdamu kompetencje nie obejmowały jednak mechanizmów stanowienia i stosowania europejskiego materialnego prawa cywilnego.

Na gruncie TWE, podczas podejmowania inicjatywy legislacyjnej w ramach współpracy sądowej w sprawach cywilnych, Komisja Europejska miała obowiązek każdorazowo uzasadnić, iż proponowany akt prawny był niezbędny dla zapewnienia należytego funkcjonowania rynku wewnętrznego oraz że dotyczył kwestii mających skutki transgraniczne. Kompetencje wspólnotowe w ramach współpracy sądowej w sprawach cywilnych miały charakter kompetencji konkurujących – w momencie gdy Unia wykonywała swoje kompetencje, to uzyskiwała w zakresie stosowania danej regulacji uprawnienia wyłączne (poprzez sam fakt ich wykonania), a państwa członkowskie z kolei pozbawiane były wówczas możliwości samodzielnego działania na polu zajętych przez Wspólnotę (jest to tzw. zasada zajętego pola). W takiej sytuacji państwa członkowskie musiały powstrzymać się od przyjmowania własnych aktów prawnych mogących podważyć efektywność regulacji wspólnotowej w danym zakresie przedmiotowym. Niemniej jednak, tak jak i w wielu innych dziedzinach współpracy w Unii Europejskiej, także na gruncie współpracy sądowej w sprawach cywilnych obowiązywała zasada subsydiarności, statutowana wówczas przez art. 5 TWE. Wspomniana zasada stanowi, iż Unia może podejmować działania tylko wówczas i tylko w takim zakresie, w jakim cele proponowanych działań nie mogą być osiągnięte w sposób wystarczający na poziomie państw członkowskich, a ze względu na rozmiary i skutki proponowanych działań możliwe jest lepsze osiągnięcie tychże przez Wspólnotę.

Jednocześnie działanie Wspólnoty nie mogło wykraczać poza to, co było konieczne do osiągnięcia celów traktatu (zasada proporcjonalności).

Z kolei następny traktat – podpisany w dniu 26 lutego 2001 r. Traktat z Nicei⁸, który wszedł w życie w dniu 1 lutego 2003 r. – nie wprowadził istotniejszych zmian w regulacjach dotyczących kooperacji sądowej w sprawach cywilnych w UE. Pozostał on w zasadzie, z wyjątkiem przyznania Parlamentowi Europejskiemu większych kompetencji przy tworzeniu instrumentów prawnych z zakresu prawa europejskiego postępowania cywilnego⁹ (w ramach ogólnego przyznania zwiększonych kompetencji tej instytucji w zakresie całego procesu ustawodawczego, we wszystkich obszarach objętych aktywnością UE) oraz odejścia (z pewnymi wyjątkami) od procedury jednomyślnego głosowania w Radzie UE, bez szczególnego znaczenia dla tego obszaru działań Wspólnoty. Niemniej jednak wspomniana dziedzina kooperacji rozwijała się wystarczająco dobrze nawet bez zmieniających w sposób istotny współpracę sądową w sprawach cywilnych w UE nowych rozwiązań traktatowych.

PODSTAWY PRAWNE
WSPÓŁPRACY SĄDOWEJ W SPRAWACH CYWILNYCH
W UNII EUROPEJSKIEJ
PO ZMIANACH WPROWADZONYCH PRZEZ TRAKTAT Z LIZBONY

Dlatego też podpisany w dniu 13 grudnia 2007 r., rewidujący dotychczasowy ustrój oraz porządek prawny Wspólnoty (teraz już – zgodnie z terminologią najnowszego traktatu – Unii Europejskiej), Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską¹⁰ (tzw. Traktat lizboński), który wszedł w życie w dniu 1 grudnia 2009 r., utrzymał zasadniczo postanowienia TWE odnoszące się do współpracy sądowej w sprawach cywilnych w Unii. Przepisy normujące kooperację sądową w sprawach cywilnych zawarte są obecnie w rozdziale 3 tytułu V części trzeciej Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej¹¹ (TFUE).

⁸ Dz. Urz. UE 2001 C 80/01.

⁹ Zob. K. L u b i Ń s k a, *Traktat Lizboński a współpraca sądowa w sprawach cywilnych*, „Państwo i Prawo” 2008, nr 10, s. 108.

¹⁰ Dz. Urz. UE 2007 C 306/01.

¹¹ Tekst skonsolidowany: Dz. Urz. UE 2010 C 83/47.

Określenie Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej zastąpiło dotychczasową nazwę aktu prawnego stanowiącego główną podstawę prawną działania Unii Europejskiej – Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (TWE).

Obecnie, na gruncie rozwiązań tego najnowszego traktatu, TFUE oraz TUE mają taką samą moc prawną¹², jednak to TFUE ma za zadanie zasadniczą organizację funkcjonowania Unii Europejskiej jako organizacji. Tytuł V TFUE nosi nazwę: „Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości”. Postanowienia TFUE przesądzają, że **filarowa struktura Unii przestaje istnieć**, a w jej miejsce pojawia się jednolite prawo Unii Europejskiej. Co szczególnie istotne, od wejścia w życie Traktatu z Lizbony w całej unijnej przestrzeni prawnej, w tym także w PWBIS, zastosowanie znajdują takie same procesy podejmowania decyzji, mechanizmy kontrolne, jak również jednolite instrumenty prawne – rozporządzenia, dyrektywy, decyzje, zalecenia oraz opinie¹³, czyli, stosownie do obowiązującej terminologii nowego traktatu, tzw. akty prawodawcze (do momentu wejścia w życie Traktatu z Lizbony akty prawne wydawane przez Wspólnotę Europejską nosiły zbiorczą nazwę aktów ustawodawczych). Reforma ta ma związek ze zmianą charakteru prawnego współpracy – z międzyrządowego w filarach II oraz III na **w pełni unijny we wszystkich** dziedzinach kompetencji UE. W szczególności, co warto jest podkreślić, nie są już używane w unijnym porządku prawnym, dotychczas stosowane w ramach III filaru, takie instrumenty współpracy (uprzednie akty ustawodawcze), jak: decyzje ramowe, decyzje¹⁴, wspólne stanowiska wydawane na podstawie dawnego art. 34 ust. 2 lit. a) TUE oraz konwencje.

Jeśli chodzi o treść nowych regulacji, to zasadniczej zmianie, mającej odzwierciedlić zaawansowanie w procesie ustanawiania unijnej Przestrzeni

¹² Zob. art. 1 TUE, wersja skonsolidowana, po zmianach wprowadzonych Traktatem z Lizbony – Dz. Urz. UE 2010 C 83/01; zob. także art. 1 TFUE.

¹³ Aczkolwiek w zakresie Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa (WPZiB to dawny II filar) wciąż obowiązują szczególne normy i procedury.

¹⁴ Był to instrument zupełnie odmienny od obowiązującego wówczas (oraz i obecnie) w I filarze instrumentu prawnego o identycznej nazwie – miał charakter generalny i powszechnie obowiązujący, podobny do rozporządzeń, ale nie mógł być stosowany bezpośrednio. Warto zauważyć, że obecnie, po zmianach wprowadzonych przez TFUE, współczesne instrumenty prawne w postaci decyzji mogą być stosowane także tak, jak nieistniejące już decyzje w ramach III filaru pod rządami TWE, czyli w sposób powszechnie obowiązujący, obok dotychczasowego zastosowania wyłącznie indywidualnego – zob. art. 288 TFUE (co warto odnotować, również i na tym polu zastosowania otrzymują one teraz charakter bezpośredni, wynikający z orzecznictwa ETS w stosunku do dotychczasowych decyzji indywidualnych).

Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości, uległa redakcja dawnego art. 61 TWE – aktualnego art. 67 TFUE. Obecna treść ust. 1 rzeczonego przepisu otrzymała brzmienie: „Unia stanowi przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w poszanowaniu praw podstawowych oraz różnych systemów i tradycji prawnych Państw Członkowskich”. Jeśli chodzi o dziedzinę współpracy sądowej w sprawach cywilnych w UE, to przepis art. 67 ust. 4 TFUE aktualnie statuuje, iż: „Unia ułatwia dostęp do wymiaru sprawiedliwości, w szczególności przez zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych”. Przepis art. 68 TFUE przewiduje z kolei, że: „Rada Europejska określa strategiczne wytyczne planowania prawodawczego i operacyjnego w przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości”, w który to sposób ustanowione zostają normy kompetencyjne dla tworzenia politycznych koncepcji przyszłych aktów prawnych z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych w UE. Jak pokazuje historia, takie polityczne decyzje mogą być równie istotne, co rozstrzygnięcia normatywne – przykład stanowią Konkluzje Rady Europejskiej z Tampere czy Program haski. Niemniej jednak takie przyznanie wprost kompetencji w zakresie PWBiS Radzie Europejskiej jest pewną nowością na tle dotychczasowych rozwiązań¹⁵ – stanowi jakby pełnoprawne, traktatowe uznanie roli tej instytucji w zakresie współpracy sądowej w sprawach cywilnych, co dotychczas nie miało, w tak oficjalny sposób, miejsca (instytucja ta była w przeważającej mierze przyćmiona przez niemal, można powiedzieć, omnipotentną we wskazanej dziedzinie Radę UE)¹⁶. Przepis art. 69 TFUE stanowi normę nakładającą na parlamenty narodowe obowiązek zapewnienia, aby wnioski oraz inicjatywy prawodawcze z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych w UE pochodzące od tych organów były zgodne z zasadami pomocniczości oraz proporcjonalności. Przepis art. 70 TFUE stanowi podstawę prawną pod mechanizmy oceny stanu implementacji zasady wzajemnego uznawania orzeczeń w ramach współpracy sądowej w sprawach cywilnych w Unii Europejskiej. Stosownie do postanowień przepisów art. 74 TFUE i art. 76 TFUE akty

¹⁵ Tak np. A. Grzelak [w:] *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz*, t. I (art. 1-89), red. W. Wróbel, Warszawa: Wolters Kluwer 2008, s. 1050. Autorka zauważa przy tym, iż art. 68 TFUE stanowi kodyfikację praktyki, jaka tak czy inaczej do tej pory miała miejsce i znajdowała dotychczas pośrednio swoje oparcie (w szczególności) w dawnym art. 4 TUE, który upoważniał Radę Unii Europejskiej do nadawania Unii impulsów niezbędnych do jej rozwoju poprzez określanie ogólnych kierunków działań politycznych w ramach Unii.

¹⁶ Dodatkowo Rada Europejska została na gruncie najnowszego traktatu bezpośrednio wymieniona przez przepis art. 13 TFUE wśród instytucji Unii Europejskiej.

z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych w UE oraz środki zapewniające współpracę administracyjną w tej dziedzinie są przyjmowane na wniosek Komisji Europejskiej bądź z inicjatywy 1/4 ogólnej liczby państw członkowskich Unii. Natomiast przepis art. 81 TFUE, odpowiednik dawnego art. 65 TWE, jest jedynym przepisem zawartym w rozdziale 3 tytułu V części trzeciej TFUE, który to rozdział normuje współpracę sądową w sprawach cywilnych (i taką też rzeczony rozdział nosi nazwę). Stąd też warto przytoczyć go w całości:

1. Unia rozwija współpracę sądową w sprawach cywilnych mających skutki transgraniczne, w oparciu o zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych. Współpraca ta może obejmować przyjmowanie środków w celu zbliżenia przepisów ustawowych i wykonawczych Państw Członkowskich.

2. Do celów ustępu 1 Parlament Europejski i Rada, stanowiąc zgodnie ze zwykłą procedurą prawodawczą, przyjmują, w szczególności, jeżeli jest to niezbędne do prawidłowego funkcjonowania rynku wewnętrznego, środki mające na celu zapewnienie:

a) wzajemnego uznawania i wykonywania przez Państwa Członkowskie orzeczeń sądowych i pozasądowych;

b) transgranicznego doręczania i zawiadamiania o aktach sądowych i pozasądowych;

c) zgodności norm mających zastosowanie w Państwach Członkowskich w przypadku kolizji przepisów i sporów o właściwość;

d) współpracy w zakresie gromadzenia dowodów;

e) skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości;

f) usuwania przeszkód utrudniających prawidłowy przebieg procedur cywilnych, wspierając w razie potrzeby zgodność zasad procedury cywilnej mających zastosowanie w Państwach Członkowskich;

g) rozwoju alternatywnych metod rozstrzygania sporów;

h) wspierania szkolenia sędziów i innych pracowników wymiaru sprawiedliwości.

3. Na zasadzie odstępstwa od ustępu 2, środki dotyczące prawa rodzinnego mające skutki transgraniczne są ustanawiane przez Radę stanowiącą zgodnie ze specjalną procedurą prawodawczą. Rada stanowi jednomyślnie po konsultacji z Parlamentem Europejskim.

Rada, na wniosek Komisji, może przyjąć decyzję określającą te aspekty prawa rodzinnego mające skutki transgraniczne, które mogą być przedmiotem aktów przyjmowanych w drodze zwykłej procedury prawodawczej. Rada stanowi jednomyślnie po konsultacji z Parlamentem Europejskim.

Wniosek, o którym mowa w akapicie drugim, jest przekazywany parlamentom narodowym. W przypadku gdy parlament narodowy notyfikuje swój sprzeciw w terminie sześciu miesięcy od takiego przekazania, decyzja nie zostaje przyjęta. W przypadku braku sprzeciwu Rada może przyjąć taką decyzję.

Zaznaczyć należy, iż wymóg jednomyślności w ramach współpracy państw w zakresie przyjmowania środków z zakresu prawa rodzinnego sprawia, że czasami dosyć trudno jest osiągnąć kompromis co do podejmowanych inicjatyw legislacyjnych. Tak stało się na przykład przy uchwalaniu rozporządzenia Rady nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r., dotyczącego jurysdykcji oraz

uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1347/2000¹⁷ (tzw. rozporządzenie Rzym III). Rozporządzenie to regulowało, oprócz zasad dotyczących jurysdykcji krajowej oraz zasad uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich, także niektóre kwestie odnoszące się do zasad stosowania kolizyjnego prawa właściwego w takich sprawach. Zostało ono jeszcze pod rządami TWE odrzucone przez Szwecję, która nie chciała dopuścić, żeby sądy szwedzkie zostały zobowiązane do stosowania prawa innych państw UE jako prawa właściwego dla rozwodów prowadzonych na terytorium Szwecji, która to konieczność czasami by zachodziła w ramach stosowania wskazanego rozporządzenia. Dlatego też obecna treść art. 81 ust. 3 TFUE jest tak rozbudowana – stanowi ona próbę konstruktywnej odpowiedzi na tego rodzaju problemy, mogące się z pewnością jeszcze pojawić we współpracy w UE w ramach przyjmowania instrumentów z zakresu prawa rodzinnego ze względu na delikatny charakter tejże dziedziny prawa.

Warto również zwrócić uwagę, iż redakcja przepisu art. 81 ust. 1 TFUE, tak jak i sformułowanie zawarte w art. 67 TFUE, także nawiązuje do zaangażowania w budowie Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości: „Unia rozwija współpracę sądową mającą skutki transgraniczne [...]”. W istocie Traktat z Lizbony został przyjęty równo dziesięć lat od czasu rozpoczęcia obowiązywania przez przepisy tworzące Przestrzeń Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości w ramach UE, tak więc stanowi on kontynuację wysiłków w tym kierunku, co znajduje też wyraz w redakcji przepisów TFUE¹⁸. Cały przepis art. 81 TFUE dotyczy bowiem współpracy sądowej w sprawach cywilnych jako samodzielnej polityki unijnej realizowanej w Unii w ramach PWBis.

Jak można zauważyć na podstawie redakcji art. 81 ust. 1 i 2 TFUE, obecnie także, tak jak i pod rządami TWE, każdorazowo podczas podejmowania inicjatywy legislacyjnej w ramach współpracy sądowej w sprawach cywilnych Komisja Europejska ma obowiązek uzasadnić, że nowy projekt aktu prawnego dotyczy kwestii mających skutki transgraniczne oraz że proponowany akt prawny jest niezbędny dla zapewnienia należytego funkcjonowania rynku we-

¹⁷ Dz. Urz. UE 2003 L 338/01.

¹⁸ Jak również w redakcji przepisów zrewidowanego przez Traktat z Lizbony TUE – zob. np. treść art. 3 ust. 2 (zrewidowanego) TUE.

wewnętrznego¹⁹. Rynek wewnętrzny, zgodnie z art. 26 ust. 2 TFUE (dawny art. 14 TWE), „obejmuje obszar bez granic wewnętrznych, na którym jest zapewniony swobodny przepływ towarów, osób, usług i kapitału”. Również kompetencje Unii Europejskiej jako takiej, w ramach współpracy sądowej w sprawach cywilnych, w dalszym ciągu mają charakter kompetencji konkurujących z kompetencjami jej państw członkowskich – podlegają rozłącznemu wykonaniu: albo przez Unię Europejską, albo przez jej państwa członkowskie, każde z osobna²⁰. Wciąż, także w tym zakresie, aktualna pozostaje zasada zajętego pola oraz pozostałe ogólne zasady odnoszące się do unijnej legislacji – m.in. zasady: subsydiarności i pomocniczości²¹.

Należy też odnotować, iż zwykła procedura prawodawcza, obowiązująca w całej PWBis (a więc również i przy przyjmowaniu środków prawnych z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych w UE), przewiduje obecnie, zgodnie z art. 238 ust. 2 TFUE, dla pomyślnego przyjęcia aktu prawodawczego podczas głosowania aktu prawnego w Radzie UE (w ramach procedury tzw. podwójnej większości), większość kwalifikowaną 72% głosów członków Rady UE, których łączna liczba ludności stanowi co najmniej 65% ludności Unii, w wypadku, jeśli projekt danego aktu nie pochodzi od Komisji Europejskiej bądź od Wysokiego przedstawiciela Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa. Jeśli projekt aktu prawodawczego pochodzi od wymienionych podmiotów, to – zgodnie z art. 238 ust. 3 pkt. a) TFUE – podczas głosowania tej propozycji w Radzie UE (również w ramach zwykłej procedury prawodawczej), w przypadku gdy nie wszyscy członkowie tejże biorą udział w głosowaniu, stosuje się większość kwalifikowaną 55% członków Rady reprezentujących uczestniczące w głosowaniu państwa członkowskie, których łączna liczba ludności stanowi co najmniej 65% ludności Unii. Rozwiązanie to ma obowiązywać od dnia 1 listopada 2014 r., a do tego czasu stosuje się sposoby głosowania zawarte w przepisach przejściowych – kon-

¹⁹ Ten ostatni wymóg traktowany bywa jednak niezwykle liberalnie podczas procesu legislacyjnego związanego z przyjmowaniem aktów prawnych w ramach UE w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach cywilnych – w najbardziej jaskrawy sposób świadczy o tym przyjęcie przez państwa członkowskie rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych, pomimo bardzo trafnych zastrzeżeń Wielkiej Brytanii co do obejmowania swoim zakresem przez ten akt prawny wielu sytuacji faktycznych pozbawionych rzeczywistego związku z rynkiem wewnętrznym Unii.

²⁰ Wynika to z przyznania UE kompetencji dzielonej z państwami członkowskimi w omawianej dziedzinie – zob. treść art. 2 ust. 2 TFUE w zw. z art. 4 ust. 2 pkt j) TFUE.

²¹ Zob. treść art. 5 zrewidowanego przez Traktat z Lizbony TUE.

kretnie w Protokole w sprawie postanowień przejściowych²². Przedstawione rozwiązania stanowią odstępstwo od podstawowej zasady głosowania w Radzie UE zawartej w art. 16 ust. 4 TUE (w brzmieniu nadanym Traktatem z Lizbony), która przewiduje, iż większość kwalifikowaną stanowi co najmniej 55% członków Rady, nie mniej niż piętnastu z nich, reprezentujących państwa członkowskie, których łączna liczba ludności stanowi co najmniej 65% ludności Unii. Przebieg zwykłej procedury prawodawczej opisują przepisy art. 289 TFUE oraz art. 294 TFUE.

Jeśli natomiast chodzi o postanowienia zrewidowanego przez Traktat z Lizbony Traktatu o Unii Europejskiej w zakresie współpracy sądowej w sprawach cywilnych w UE, to nie zawiera on bezpośrednich odniesień do tego pola działań Unii, a dotyczy raczej WPZiB. Dopatrzyć się jedynie można w tym traktacie rozwiązań wpływających pośrednio także między innymi na omawianą dziedzinę współpracy w UE – np. ogólne rozwiązania dotyczące funkcjonowania Rady Europejskiej czy też rozwiązania traktujące o ogólnej formule głosowania w Radzie UE, która to formuła może niekiedy również znaleźć zastosowanie przy głosowaniu nad kwestiami związanymi z PWBis²³.

*

Można powiedzieć, iż przytoczone powyżej zestawienie odpowiednich przepisów traktatowych stanowi zasadniczy zręb podstaw prawnych stanowiących bazę dla najważniejszych normatywnych działań i inicjatyw legislacyjnych w zakresie współpracy sądowej państw członkowskich Unii Europejskiej w sprawach cywilnych. Wskazane zestawienie w sposób syntetyczny zarysowuje najistotniejsze – ze współczesnego punktu widzenia – podstawy prawne, które pozwoliły na szczególnie intensywny rozwój prawa europejskiego postępowania cywilnego. Zestawienie to przedstawia przy tym stopniową ewolucję – aż do chwili obecnej – najistotniejszych podstawowych rozwiązań normatywnych w zakresie kooperacji państw członkowskich UE w sprawach cywilnych w ramach Unii Europejskiej.

²² Zob. art. 16 ust. 5 TUE zrewidowanego przez Traktat z Lizbony.

²³ Zob. treść przepisów art. 15 oraz art. 16 TUE zrewidowanego przez Traktat z Lizbony.

TREATY FOUNDATIONS
OF JUDICIAL COOPERATION REGARDING CIVIL MATTERS
IN THE EU

S u m m a r y

The article deals with today's most essential laws regulating judicial cooperation regarding civil cases in the EU countries. The legal basis is laid down in two treaties: Treaty establishing the European Community, as formulated by the Treaty of Amsterdam of 1997, and the Treaty on the Functioning of the European Union. The Author holds a view that the provisions of the former are of considerable importance since they permitted the most dynamic development of judicial cooperation in civil matters among the EU member states. The currently used solutions for this cooperation, on the other hand, are laid down in the latter treaty.

Translated by Tomasz Palkowski

Słowa kluczowe: Unia Europejska, prawo postępowania cywilnego, współpraca sądowa w sprawach cywilnych w UE, Traktat lizboński, Traktat o ustanowieniu Wspólnoty Europejskiej, Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

Key words: European Union, law of civil procedure, judicial cooperation in civil matters in the EU, Treaty of Lisbon, treaty establishing the European Community, Treaty on the Functioning of the European Union.